

Bezmirnici

Kloi Bendžamin

BOOKA.

Knjiga **095**

KLOI BENDŽAMIN
BESMRNICI

Naslov originala

CHLOE BENJAMIN

THE IMMORTALISTS

Copyright © 2018 by Chloe Benjamin.

ZA IZDAVAČA

Ivan Bevc

Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Kapetan Mišina 8

office@booka.in

www.booka.in

PREVOD S ENGLESKOG

Aleksandar Milajić

LEKTURA

Agencija Tekstogradnja

KOREKTURA

Borka Slepčević

PRELOM

Bodin Jovanović

DIZAJN KORICA

Nikola Korać

ŠTAMPA

DMD Štamparija

Beograd, 2018.

Tiraž 1500

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
niti reprodukovati u bilo kom obliku bez
pismene saglasnosti izdavača.

BESMRTNICI
KLOI BENDŽAMIN

Mojoj baki, Li Krug

PROLOG

Žena iz Hester strita

1969.

Varja

Varji je trinaest godina. Novine u njenom životu su još osam centimetara visine i taman žbunić među nogama. Dojke su joj veličine dlana, bradavice kao novčići od deset centi. Kosa joj je duga do pojasa i svetlosmeđa, a ne crna kakvu ima njen brat Danijel, niti jarkožuta i kovrdžava kao što je Sajmonova, a nema ni bronzani odsjaj kao Klarina. Svakog jutra je upliće u dve kike, voli kad joj lupkaju po leđima kao konjski repovi. Njen majušni nos ne liči ni na čiji, ili se bar tako njoj čini. Do dvadesete će narasti do pune veličine i poprimiti kraljevski orlovski oblik, kakav je nos njene majke. Ali ne još.

Sve četvoro idu ulicama u svom kraju. Varja je najstarija, Danijelu je jedanaest godina, Klari devet, a Sajmonu sedam. Danijel je na čelu, vodi ih kroz Klinton i Delansi, skreće levo u Forsajt. Nastavljaju po obodu parka Sare D. Ruzvelt držeći se senki pod krošnjama. U parku je noću bučno, ali tog utorka ujutro u njemu je svega nekoliko grupica mladeži, spavaju obraza urojenih u travu, skupljaju snagu posle protesta tokom vikenda.

Kad uđu u Hester strit, svi začute. Moraju da prođu kraj *Goldovog krojačkog salona*, koji drži njihov otac, i mada je malo

verovatno da će ih primetiti – Sol je uvek tako posvećen poslu kao da to što šije nije porub muških pantalona nego tkanje samog svemira – ipak može da pokvari čaroliju tog sparnog julskog dana i ugrozi neuhvatljiv, treperav cilj zarad kojeg su došli u Hester strit.

Iako najmlađi, Sajmon je najžustriji. Na sebi ima stari Danijelov šorts od teksasa, koji je njegovom bratu bio taman kad je bio istog uzrasta, ali njemu landara oko struka. Nosi vrećicu sa učkurom, u kojoj šuška novčanica od jednog dolara dok sitniji novčići poskakuju uz svoju zveckavu muziku.

„Gde je to?“, pita.

„Mislim da je ovde“, kaže Danijel.

Dižu pogled i osmatraju staru zgradu, cikcak liniju požarnog stepeništa i mračne pravougaone prozore na petom spratu, tamo gde su čuli da se nalazi osoba kod koje su se zaputili.

„Kako ćemo ući?“, pita Varja.

Zgrada veoma liči na njihovu, s tim što nije smeđa nego bež boje i nema sedam spratova nego pet.

„Pozvonićemo na interfon“, kaže Danijel. „Na dugme za peti sprat.“

„Da“, kaže Klara, „ali koji broj?“

Danijel vadi iz zadnjeg džepa zgužvanu ceduljicu. Zatim diže pogled, sav crven u licu. „Ne znam.“

„Danijele!“ Varja se naslanja na zid zgrade i počinje da se hladi mašući šakom ispred lica. Već ima gotovo trideset stepeni, što je dovoljno da je teme svrbi od znoja dok joj se suknja lepi za butine.

„Čekajte“, kaže Danijel. „Samo da malo razmislim.“

Sajmon seda na pločnik, vrećica mu se među nogama izdubava poput meduze. Klara iz džepa vadi bombonu, ali pre nego što stigne da je razmota vrata se otvaraju i iz zgrade izlazi mladić u raskopčanoj košulji sa indijskim dezenom i s naočarima za sunce ljubičastih stakala.

Klimnuvši glavom Goldovima, pita: „Hoćete li da uđete?“

„Da“, odgovara Danijel, „hoćemo.“ Hitro ustaje, a ostali za njim, ulaze u zgradu i pre nego što se vrata zatvore zahvali mladiću s ljubičastim naočarima. Danijel, njihov neustrašivi mada prilično nesposoban vođa čija je sve to bila ideja.

Prethodne nedelje čuo je dvojicu momaka kako razgovaraju o tome dok je čekao u redu ispred vitrine s košer kineskim jelima u prodavnici Šmulkea Bernstajna, gde je došao da kupi toplu pitu s kremom od jaja, koju je toliko voleo da ju je jeo čak i kad je vruće. Red je bio dug a ventilatori su zujali vrteći se punom brzinom, tako da je morao da se nagne napred kako bi slušao šta ti dečaci pričaju o ženi koja privremeno boravi na najvišem spratu zgrade u Hester stritu.

Srce mu je poigravalo u grudima dok se vraćao kući, u Clinton strit 72. U dečjoj sobi je zatekao Klaru i Sajmona kako sede na podu i igraju „Ne ljuti se, čoveče“ dok Varja čita knjigu na gornjem ležaju kreveta na sprat. Njihova crno-bela mačka Zoja ležala je na radijatoru i uživala na suncu.

Danijel im je izložio svoj plan.

„Ne razumem“, rekla je Varja pritisnuvši prljavi taban o tavanicu. „Šta ta žena zapravo radi?“

„Rekao sam ti“, nestrpljivo je odvratio oduševljeni Danijel. „Ta žena ima moć.“

„Kakvu moć?“, upitala je Klara pomerajući svoju figuricu po tabli. Prvi deo leta provela je pokušavajući da nauči – s delimičnim uspehom – Huginijev trik s kartom i gumicom.

„Čuo sam“, odvratio je Danijel, „da ona proriče budućnost. Šta će ti se desiti u životu, hoćeš li imati sreće ili ne. I još nešto.“ Uhvatio se za dovratak i nagnuo se ka njima. „Može da ti kaže kada ćeš umreti.“

Klara podiže pogled.

„Gluposti“, reče Varja. „Niko ne može to da ti kaže.“

„A šta ako može?“, upita Danijel.

„Onda ne bih htela da znam.“

„Zašto?“

„Zato.“ Varja spusti knjigu i sede, puštajući noge da joj se klate s kreveta. „Šta ako je nešto loše? Šta ako ti kaže da ćeš umreti pre nego što odrasteš?“

„Onda je bolje znati“, reče Danijel. „Da bi mogla sve da uradiš na vreme.“

Na trenutak je zavladao muk, a onda se Sajmon zaceni od smeha dok mu se celo žgoljavo telo treslo. Danijelovo lice se smrača.

„Ozbiljno vam kažem“, reče. „Ja ću ići kod nje. Ne mogu ni dana više da izdržim u ovom stanu. Odbijam. Ko će sa mnom?“

Možda bi se završilo na tome da nije bila sredina leta, da nisu za sobom imali mesec i po dana sparine i dosade i da ih nije čekalo još isto toliko. U stanu nisu imali erkondišn, a tog leta – leta 1969. godine – kao da se svakome osim njima dešavalo nešto u životu. Na Vudstoku se terevenčilo, svi su pevali *Pinball Wizard* i gledali *Ponoćnog kauboja*, ali Goldovi nisu dozvoljavali svojoj deci da vide išta od toga. Ispred *Stounvola* su izbili neredi, ljudi su razvaljivali vrata iščupanim parking-satovima i razbijali prozore i džuboksove dok ih je policija tamanila na nezamislivo grozne načine, hemijskim eksplozivima i oružjima koja mogu da ispale petsto pedeset metaka u rafalu, a sve se to zastrašujuće jasno moglo videti na televizoru u kuhinji Goldovih. „Hodaju po Mesecu, jebote“, izjavio je Danijel, koji tek što je počeo da koristi takav rečnik, mada samo kad im je majka dovoljno daleko. Osudili su Džejmsa Erla Reja, kao i Sirhana Sirhana, a sve to dok su Goldovi igrali piljaka ili pikado, ili pak spasavali Zoju iz otvorene cevi iza šporeta, koju je ona po svojoj prilici smatrala svojim zakonskim prebivalištem.

Međutim, nešto drugo je stvorilo atmosferu kakva je bila potrebna da se otisnu u pustolovinu – to što su braća i sestre tog leta bili bliskiji nego što će ikada biti. Varja će sledeće godine sa svojom drugaricom Avivom otići u planine Ketskil. Danijel će biti zaokupljen ritualnim stupanjem u društvo dečaka iz kraja,

ostavljajući Klaru i Sajmona da se snalaze kako znaju i umeju. Ali te 1969. još su bili kao jedno, kao da drugačije nije ni moguće.

„Idem i ja“, rekla je Klara.

„I ja“, reče Sajmon.

„A kako ćemo zakazati?“, upita Varja, koja je, kao trinaestogodišnjakinja, znala da u životu ništa nije besplatno. „Koliko ona to naplaćuje?“

Danijel se namršti. „Saznaću.“

Tako je sve počelo – kao tajna, izazov, iskradanjem na požarno stepenište kako bi izbegli majku, gromadu od žene, koja ih je slala da prostru veš ili da izvuku onu prokletu mačketinu iza šporeta čim ih ugleda kako se razvlače po svojoj sobi. Mali Goldovi su se raspitali. Vlasnik prodavnice mađioničarske opreme u Kineskoj četvrti bio je čuo za tu ženu iz Hester strita. Rekao je Klari da je ona nomad i da putuje zemljom radeći to što radi. Pre no što je Klara otišla, podigao je kažiprst i otišao u zadnji deo prodavnice, odakle se vratio s velikom debelom knjigom pod nazivom *Proricanje i proročanstva*. Slika na korici prikazivala je dvanaest otvorenih očiju okruženih simbolima. Klara je platila šezdeset pet centi i vratila se kući čvrsto grleći knjigu.

I neki od stanara zgrade u Klinton stritu 72 znali su za tu ženu. Gospođa Blumenstajn ju je pedesetih upoznala na nekoj glamuroznoj zabavi, rekla je Sajmonu kad je pustila svog šnaucera da izađe na stepenište na ulazu, gde je Sajmon sedeo i gde je pas istog časa izbacio govance veličine peleta za ogrev, koje ona nije našla za shodno da pokupi.

„Gledala mi je u dlan. Kazala mi je da ću živeti veoma dugo“, dodala je gospođa Blumenstajn nagnuvši se napred kako bi dala svojim rečima na težini. Sajmon zadrža dah. Dah gospođe Blumenstajn vonjao je na plesan, kao da je izdisala isti onaj devedesetpetogodišnji vazduh koji je udahnula kad je bila beba. „I eto, dušice, bila je u pravu.“

Indijska porodica sa šestog sprata zvala je tu ženu rišika, vidovnjakinja. Varja je zamotala komad Gertinog kugela u foliju i odnela ga Rubi Sing, svojoj drugarici iz razreda u 42. javnoj školi u zamenu za piletinu sa začinjnim maslacem. Jele su na požarnom stepeništu dok je sunce zalazilo, provukavši gole noge između rešetaka.

Rubi je znala sve o toj ženi. „Pre dve godine“, rekla je, „kad mi je bilo jedanaest, baka se razbolela. Prvi lekar je kazao da je u pitanju srce i da joj je ostalo još tri meseca. Ali drugi je tvrdio da je dovoljno jaka i da će se oporaviti. Davao joj je bar još dve godine.“

Ispod njih je neki taksi škripeći prošao Rivingtonom. Rubi se okrenula i zaškiljila ka Ist Riveru, zelenkastosmeđem od prljavštine i kanalizacije.

„Indijci umiru kod kuće“, nastavila je Rubi. „Trebalo da budu okruženi porodicom. Čak je i tatina rodbina iz Indije htela da dođe, ali šta smo mogli da im kažemo? Da ostanu dve godine? Onda je tata čuo za rišiku. Otišao je kod nje i kazala mu je tačan datum kad će baka umreti. Smestili smo je u krevet u dnevnoj sobi, lica okrenutog ka istoku. Upalili smo lampu i počelo je bdenje. Molili smo se i pevali himne. Tatina braća su doletela iz Čandigara. Sedela sam na podu s njihovom decom. Bilo nas je bar dvadesetoro. Kad je baka umrla šesnaestog maja, kao što je rišika rekla, plakali smo od olakšanja.“

„Niste bili ljuti?“

„Zašto bismo bili ljuti?“

„Zato što nije spasla tvoju baku“, reče Varja. „Zato što joj nije pomogla da ozdravi.“

„Rišika nam je omogućila da se oprostimo od nje. Za to nikad nećemo moći da joj se odužimo.“ Rubi je pojela poslednji zalogaj kugela i presavila foliju nadvoje. „Ionako nije mogla da pomogne baki. Ta rišika, ona sve zna, ali ne može ništa da spreči. Nije bog.“

„Gde je ona sada?“, upita Varja. „Danijel je čuo da je iznajmi-
la stan u Hester stritu, ali ne zna broj.“

„Ne znam ni ja. Uvek odseda na drugom mestu. Zbog bezbednosti.“

Iz stana Singovih začuo se glasan tresak, a odmah potom neko poče da viče na hindiju.

Rubi ustade i poče da otresa mrvice sa suknje.

„Kako to misliš – zbog bezbednosti?“, upita Varja, i sama ustajući.

„Takva žena uvek ima neprijatelje“, reče Rubi. „Ko zna šta sve ona zna.“

„Rubina!“, začuo se glas Rubine majke.

„Moram da idem.“ Rubi uđe kroz prozor i zatvori ga za sobom, a Varja se vrati požarnim stepeništem na četvrti sprat.

Iznenadilo ju je što se glas o toj ženi proneo tako brzo, ali nisu svi bili čuli za nju. Kad je kod Kaca pomenula vidovnjakinja prodavcima sa istetoviranim brojevima na rukama, pogledali su je sa zebnjom.

„Deco“, reče jedan, „zašto petljate s takvim stvarima?“

Izgovorio je to vrlo oštro, kao da ga je Varja nečim uvredila. Uzela je sendvič i izašla zažarenih obraza. Nikad više nije to spomenula.

Na kraju je Danijel doznao njenu adresu upravo od onih momaka od kojih je i čuo za nju. Ugledao ih je tog vikenda na šetalištu kod mosta Vilijamsburg, kako stoje naslonjeni na ogradu i dele džoint. Bili su stariji od njega, možda četrnaestogodišnjaci, i morao je da skupi hrabrost i prizna im kako ih je prisluškivao pre nego što ih je upitao znaju li još nešto o njoj.

Nisu mu zamerili. Odmah su mu kazali broj zgrade u kojoj navodno boravi ta žena, ali nisu znali kako se zakazuje. Priča se, rekli su mu, kako mora da joj se nešto donese. Neki su tvrdili da to treba da bude novac, dok su drugi smatrali kako ona već ima sve što joj treba i da zato treba biti kreativan. Neki momak joj je odneo krvavu vevericu koju je našao kraj puta, pokupio kleštima i spakovao u najlon kesu. Ali Varja je tvrdila da niko

ne bi poželeo nešto takvo, čak ni vidovnjakinja, tako da su na kraju stavili sav svoj džeparac u vrećicu sa učkurom nadajući se da će to biti dovoljno.

Kad Klara nije bila kod kuće, Varja je izvukla ispod njenog kreveta knjigu *Proricanje i proročanstva* i popela se na svoj ležaj. Ležeći na stomaku izgovarala je naglas reči: *haruspicija* (gledanje u utrobu žrtvovanih životinja), *ceromantija* (gledanje u istopljeni vosak), *rabdomantija* (pomoću štapova ili rašlji). Tokom svežijih dana, vetar što je ulazio kroz prozor pomerao je porodična stabla i stare fotografije koje je bila polepila na zid kraj kreveta. Pomoću tih svedočanstava pratila je tajanstvene, skrivene putanje porodičnih crta, naizmenično ispoljavanje i povlačenje pojedinih gena, kao što su duge i tanke noge njihovog dede Leva preskočile Sola i pojavile se kod Danijela.

Lev je došao u Njujork parobrodom sa svojim ocem, trgovcem tekstilom, nakon što mu je majka nastradala u pogromu 1905. Na ostrvu Elis su im proveravali zdravlje i ispitivali na engleskom dok su zurili u pesnicu čelične žene što je ravnodušno zurila ka okeanu koji su upravo bili prešli. Levov otac je popravljao šivaće mašine, a Lev je radio u fabrici odeće nekog nemačkog Jevrejina koji mu je dozvoljavao da ne radi na šabat. Lev je postao pomoćnik upravnika, a zatim i upravnik, da bi 1930. u suterenu zgrade u Hester stritu otvorio sopstvenu firmu – *Goldov krojački salon*.

Varja je dobila ime po očevoj majci, koja je radila kod Leva kao knjigovođa sve dok se nisu penzionisali. O dedi i babi po majci znala je mnogo manje, samo to da joj se baba zvala Klara, kao njena mlađa sestra, i da je 1913. došla iz Mađarske. Međutim, umrla je kad je Gerti, Varjina majka, imala šest godina, a ona je retko govorila o njoj. Jednom su se Varja i Klara ušunjale u Gertinu sobu ne bi li pronašle nešto o babi i dedi. Poput pasa su mogle da nanjuše da postoji nešto tajanstveno u vezi s tim parom, nekakav dašak intrige i nečeg sramnog. Pratile su trag sve dok nisu stigle do komode u kojoj je Gerti držala veš. U

najvišoj fioci pronašle su lakiranu drvenu kutijicu sa zlatnim šarkama, a u njoj svežanj požutelih fotografija sitne žene vragolastog lica, kratke crne kose i oborenih kapaka. Na prvoj slici bila je u trikou sa suknjicom, koketno isturenog kuka, držeći bič iznad glave. Na drugoj je jahala konja, toliko nagnuta nazad da joj se video gô stomak. Klari i Varji se najviše svidela fotografija na kojoj je ista ta žena visila u vazduhu držeći se samo zubima za uže.

Dve su im stvari potvrdile da je to njihova baka. Prva je bila izlomljena stara fotografija, sva masna od prstiju, na kojoj je ta žena stajala s visokim muškarcem i detetom. Varja i Klara su znale da je to dete, iako malo, njihova majka. Držala je roditelje za ruke svojim majušnim dežmekastim šakama, lica zgrčenog u ozlojeđen izraz kakav se na Gerti i dalje često mogao videti.

Klara je prisvojila kutiju i njen sadržaj.

„Meni pripada“, rekla je. „Nosim njeno ime. Mama je ionako nikad ne gleda.“

Međutim, ubrzo su otkrile da to nije tačno. Prvog jutra nakon što je Klara sakrila lakiranu kutiju ispod svog kreveta, iz sobe njihovih roditelja prolomio se besan krik, nakon čega je usledilo Gertino ljutito propitivanje i Solovo prigušeno poricanje. Nekoliko trenutaka kasnije Gerti je uletela u dečju sobu.

„Ko ju je uzeo?“, podviknula je. „Ko?“

Nozdrve su joj se raširile a širokim bokovima je zaklanjala svetlost što je obično bleštala iz predsoblja. Klara se zajapurila od straha, samo što nije zaplakala. Kad je Sol otišao na posao a Gerti odmarširala u kuhinju, Klara se ušunjala u spavaću sobu i vratila kutiju tačno onako kako ju je našla. Ali Varja je znala da se Klara kad god je sama kod kuće vraća fotografijama i onoj sitnoj ženi, da se divi njenoj srčanosti i glamuroznosti, i da se zaklinje kako će biti dostojna naslednica njenog imena.

„Nemojte tako da zevate unaokolo“, sikće Danijel. „Ponašajte se kao da živite ovde.“

Goldovi se žurno penju stepenicama. Zidovi u mračnim hodnicima prekriveni su izljudspanom bež bojom. Kad su stigli na peti sprat, Danijel je zastao.

„I šta sad?“, šapatom ga pita Varja. Uvek uživa kad ga vidi zbunjenog.

„Čekaćemo da neko izađe“, kaže on.

Ali Varji se ne čeka. Sva ustreptala i ispunjena neočekivanom zebnjom, polazi sama niz hodnik.

Mislila je da će se videti nešto magično, ali sva vrata na spratu potpuno su ista, sa iskrzanim mesinganim kvakama i brojevima. Četvorka u broju pedeset četiri je naherena. Varja prilazi vratima, iznutra se čuje zvuk radija ili televizora, prenos bejzbol utakmice. Pretpostavivši da rišika ne prati bejzbol, ona se odmiče.

Ostali su se raštrkali. Danijel stoji kraj stepeništa s rukama u džepovima i posmatra vrata. Sajmon se pridružuje Varji kod broja pedeset četiri, propinje se na prste i kažiprstom vraća četvorku na mesto. Klara beše odlutala na drugu stranu ali sad im se i ona pridružuje. S njom dolazi i miris šampona *brek gold formula*, koji je kupila od višenedeljnog džeparca. Ostatak porodice koristi *prel*, koji se pakuje u plastičnu tubu kao pasta za zube, a kad se stisne, iz nje izlazi pihijasta masa morsko-zelene boje. Iako joj se stalno podsmeva zato što je potrošila toliko na jedan šampon, Varja zavidi Klari – koja upravo podiže ruku da pokuca na vrata – jer joj kosa miriše na ruzmarin i pomorandže.

„Šta to radiš?“, šapuće Danijel. „Ko zna ko tu živi. Možda neki...“

„Da?“

Glas iz stana je dubok i grub.

„Tražimo onu ženu“, bojažljivo odgovara Klara.

Tišina. Varja zadržava dah. Na vratima je ključaonica manja od gumice na olovci.

Unutra se neko nakašlja.

„Ulazite jedan po jedan“, kaže onaj glas.

Varja hvata Danijelov pogled. Nisu očekivali da će morati da se razdvoje. Ali pre nego što su stigli da se bilo šta dogovore čulo se pomeranje reze i Klara je – da li je ona normalna? – ušla u stan.

Nisu sigurni koliko je dugo Klara već unutra. Varji se čini da su prošli sati. Seda uza zid i privlači kolena do brade. Razmišlja o bajkama – o vešticama koje kradu mališane, o vešticama koje ih jedu. Panika joj se poput drveta grana po stomaku i raste sve dok vrata ne počnu da se otvaraju.

Hitro ustaje, ali Danijel je brži. Nije uspela da vidi unutrašnjost stana, ali učinilo joj se da je čula muziku – marijači? – i zveket nekog suda na ringli.

Pre nego što će ući, Danijel se osvrće ka Varji i Sajmonu. „Ne brinite“, kaže.

Ali brinu.

„Gde je Klara?“, pita Sajmon nakon što je Danijel ušao. „Zašto nije izašla?“

„Još je unutra“, odgovara Varja, mada je muči isto pitanje. „Oboje će biti tamo kad uđemo, i Klara i Danijel. Verovatno... nas čekaju.“

„Ovo je bila loša zamisao“, kaže Sajmon. Njegovi plavi uvojci slepljeni su od znoja. Pošto je Varja najstarija a Sajmon najmlađi, pretpostavlja da bi trebalo nekako da ga uteši, ali Sajmon je za nju nepoznanica. Kao da jedino Klara može da ga razume. Čutljiviji je od njih troje. Za večerom uvek sedi namrgođeno, staklastog pogleda. Ali hitar je i okretan kao zec. Kad ide s njim u sinagogu, Varja ponekad najednom shvati da je sama. Iako zna da je samo otrčao napred ili malo zaostao, njoj se uvek čini da je iščezao.

Kad su se vrata ponovo odškrinula, Varja mu je spustila ruku na rame. „Sve je u redu, Saj. Ti uđi, a ja ostajem da čuvam strazu. Važi?“

Zbog koga ili čega, to nije sigurna jer je hodnik pust kao kad su došli. Zapravo je stidljiva i, iako najstarija, uvek pušta ostale da idu prvi. Ali Sajmona je to umirilo. Sklanja pramen kose sa očiju i ulazi.

Kad je ostala sama, Varju ponovo poče da obuzima panika. Oseća se kao da je odsečena od braće i sestre, kao da stoji na obali i gleda njihove brodove kako odlaze. Nije smela da ih puusti da uđu. Do trenutka kad su se vrata ponovo odškrinula, znoj joj je orosio nausnicu i natopio pojas suknje. Ali sad više nema povratka, ostali je čekaju unutra. Varja gura vrata i ulazi.

Majušna garsonjera je toliko puna svega i svačega da se isprva uopšte ne vidi da tu ima nekoga. Knjige stoje naslagane na podu kao makete nebodera. Na kuhinjskim policama umesto hrane stoje hrpe novina, dok je pult zatrpan dugotrajnim namirnicama kao što su krekeri, pahuljice, supe u limenci, raznorazni čajevi. Tu su i karte za tarot i one obične, astrološki dijagrami i kalendari: jedan kineski, jedan s rimskim brojevima i jedan s mesečevim menama. Na zidu je požuteli poster sa heksagramima za *ji-đing*, koje je Varja prepoznala jer ih je videla u Klarinoj knjizi *Proricanje i proročanstva*. Vaza puna peska, gongovi i bakarne čase, lovorov venac, svežanj štapića sa urezanim vodoravnim linijama, činija puna kamenja, od kog je neko uvezano koncima.

Nije pretrpan jedino ugao kraj vrata, gde se nalaze stočić i dve stolice na rasklapanje. Iza je još jedan manji sto, na kome su stolnjak s crvenim ružama i otvorena Biblija. Oko Biblije stoje dva bela keramička slona, molitvena sveća, drveni krst i tri figurice – Buda, Devica Marija i Nefertiti, za koju Varja zna ko je jer je na njoj mali, rukom ispisan znak na kome piše *NEFERTITI*.

Oseća grižu savesti. U hebrejskoj školi je učila da se treba kloniti idola, pažljivo je slušala dok im je rabin Haim čitao traktat *Avoda Zara*. Roditeljima se ne bi dopalo što je tu. Ali zar nije Bog stvorio tu proročicu baš kao što je stvorio i njene roditelje?

Ma koliko se predano molila u sinagogi, Bog joj nikad nije odgovorio. Ako ništa drugo, rišika će joj bar reći nešto.

Žena stoji kraj sudopere i sipa listiće čaja u metalnu lopticu. Na sebi ima široku pamučnu haljinu, kožne sandale i tamnoplavu ešarpu. Njena duga smeđa kosa upletena je u dve tanke kike. Iako je krupna, pokreti su joj prefinjeni i precizni.

„Gde su moja braća i sestra?“, pita Varja muklo. Stidi se jer jasno čuje očajanje u svom glasu.

Zastori su spušteni. Žena uzima šolju s najviše police i spušta metalnu lopticu u nju.

„Hoću da znam“, malo glasnije će Varja, „gde su mi braća i sestra.“

Čajnik na šporetu počinje da zviždi. Žena isključuje ringlu i prinosi čajnik šolji. Voda počinje zvonko da žubori i soba se ispunjava mirisom trave.

„Napolju su“, kaže žena.

„Ne, nisu. Bila sam u hodniku. Nisu izašli odavde.“

Žena polazi ka Varji. Obrazi su joj mesnati a nos baburast, usne napućene. Koža joj je zlatnosmeđa, kao koža Rubi Sing.

„Ne mogu ništa da uradim ako mi ne veruješ“, kaže joj žena. „Izuj se. Onda možeš da sedneš.“

Varja pokajnički izuva cipele na šniranje i spušta ih kraj vrata. Možda je žena u pravu. Ako Varja odbija da joj poveruje, onda je sve ovo bilo uzalud, uključujući i ono što bi moglo da usledi – očev ljutit pogled, majčino nezadovoljstvo i četiri ušteđena džeparca. Seda za sto na rasklapanje. Žena spušta onu šolju pred nju. Varja razmišlja o napicima i otrovima, o tome kako je Rip van Vinkl spavao dvadeset godina. Onda se seti Rubi. *Ta rišika, ona sve zna*, rekla je Rubi. *Za to nikad nećemo moći da joj se odužimo*. Varja podiže šolju i otpija gutljaj.

Rišika seda preko puta nje. Posmatra Varjina ukočena ramena, vlažne dlanove, lice.

„Već duže vreme se ne osećaš dobro, zar ne, dušo?“

Varja iznenađeno guta knedlu. Odmahuje glavom.

„I volela bi da to prođe?“

Varja je nepomična, mada oseća udare bila.

„Zabrinuta si“, kaže žena klimajući glavom. „Nešto te muči. Smešiš se i smeješ, ali u dubini duše nisi srećna. Usamljena si. Jesam li u pravu?“

Varjine usne drhtavo potvrđuju. Srce joj se napinje kao da će se raspuknuti.

„To nije u redu“, kaže žena. „A sad na posao.“ Puca prstima i pokazuje ka Varjinoj levoj ruci. „Daj dlan.“

Varja se pomera do ivice stolice i stavlja svoju šaku u rišikine hladne i spretne. Dah joj postaje plitak. Ne pamti kad je poslednji put dodirnula nekog nepoznatog. Više voli da između sebe i drugih ljudi održava nešto slično opni, nešto kao kišnu kabanicu. Čim dođe iz škole, gde su stolovi masni od otisaka prstiju a dvorište zagađeno posle dece iz zabavišta, pere ruke dok koža ne počne da joj bridi.

„Vi to stvarno možete?“, pita. „Stvarno znate kad će ko umreti?“

Zastrašuje je ćudljivost sudbine, slične delićima slagalice koji čoveku mogu pružiti prosvetljenje ili mu pomračiti um. Nasumično odabrani ljudi koje su poslali u zaliv Kam Ran ili na planinu Dong Ap Bija, tamo gde su među bambusom i visokom travom pronašli hiljade leševa. Tri brata Judžina Bogopolskog, njenog druga iz škole, poslali su u Vijetnam kad su Varja i Judžin imali samo devet godina. Kad su se sva trojica vratila živa odande, porodica je napravila veliko slavlje u svom stanu u Brumstritu. Godinu dana nakon toga Judžin je pri skoku u bazen udario glavom o beton i umro. Datum njene smrti biće jedina stvar – verovatno najvažnija stvar – na koju će moći da računa.

Žena posmatra Varju. Oči su joj poput sjajnih crnih klikera.

„Mogu da ti pomognem“, kaže. „Mogu da učinim nešto za tebe.“

Ponovo spušta pogled na Varjin dlan, prvo posmatra oblik, a zatim kratke, zdepaste prste. Nežno joj savija palac unazad, ali on gotovo odmah počinje da pruža otpor. Proučava prostor između domalog i malog prsta. Stiska vrh malog prsta.

„Šta tražite?“, pita Varja.

„Tvoju ličnost. Jesi li čula za Heraklita?“ Varja odmahuje glavom. „On je bio grčki filozof. Ličnost je sudbina. To su njegove reči. To dvoje je čvrsto vezano, kao braća i sestre. Zanima te budućnost?“ Slobodnom rukom pokazuje ka Varji. „Onda pogledaj u ogledalo.“

„A šta ako se promenim?“ Varja ne može da poveruje da je njena budućnost već u njoj, kao potpuno spremna glumica koja treba decenijama da čeka dok ne izađe na scenu.

„Onda si ti nešto posebno. Retko ko to može.“

Rišika okreće Varjinu šaku i spušta je na sto.

„Dvadeset prvi januar 2044.“ Izgovara to sigurno, kao da saopštava kolika je temperatura ili ko je pobednik utakmice. „Imaš dosta vremena.“

Varjino srce ponovo počinje da kuca. Dve hiljade četrdeset četvrte ona će imati osamdeset osam godina, što je više nego pristojna starost za umiranje. A onda zastaje.

„Kako to znate?“

„Rekoh li ti ja da moraš da mi veruješ?“ Rišika izvija čupavu obrvu i mršti se. „A sad idi kući i razmisli o onome što sam ti rekla. Uradiš li tako, biće ti bolje. Ali nikom ni reč, važi? Ono što sam ti videla na dlanu, ono što sam ti rekla, to ostaje između tebe i mene.“

Žena zuri u Varju, Varja zuri u nju. Sad kad Varja više nije predmet pažnje nego posmatrač, dešava se nešto neobično. Oči te žene gube sjaj, a pokreti eleganciju. Sudbina koju joj je prorekla previše je dobra, i to se sad pretvorilo u dokaz da je vidovnjakinja prevarant, da verovatno svima kaže isto. Varja se seti čarobnjaka iz Oza. Kao ni on, ta žena nije nikakva čarobnica ili proročica. Ona je obična hohštaplerka, muljatorka. Varja ustaje.

„Moj brat vam je platio“, kaže dok se obuva.

I žena ustaje. Polazi ka nečemu za šta je Varja mislila da je plakar – s bravice visi grudnjak, mrežaste korpice su velike kao mreža kojom je Varja leti hvatala leptire – ali ne, to je izlaz.

Žena otvara vrata i pomaljaju se crvene opeke i požarno stepenište. Varji srce zaigra kad začuje odozdo glasove svoje braće i sestre.

Međutim, rišika staje ispred nje kao barikada. Stiska Varju za mišicu.

„Na kraju će sve biti dobro, dušo.“ Ima nečeg pretećeg u njenom glasu, kao da je strašno važno da Varja to čuje, da joj poveruje. „Sve će biti u redu.“

Varjina koža je pobelela pod njenim prstima.

„Pustite me“, kaže joj.

Iznenaduje se hladnoćom svog glasa. Preko ženinog lica navlači se zavesa. Pušta Varju i ona izlazi.

Cipele joj kloparaju dok silazi požarnim stepeništem. Pove-tarac joj miluje ruke i pomera svetlosmeđe paperjaste dlačice koje su tek počele da joj se pomaljaju na nogama. Izašavši na ulicu, vidi da su Klarini obrazi išarani slanim tragovima suza a nos jarkoružičast.

„Šta se desilo?“

Klara se besno okreće ka njoj. „A šta misliš da se desilo?“

„Daj, pa ne veruješ valjda...“ Varja pogleda Danijela očekujući pomoć, ali njegovo lice ostaje ozbiljno. „Šta god da vam je rekla, to ništa ne znači. Sve je izmislila. Je li tako, Danijele?“

„Tako je.“ Danijel se okreće i polazi niz ulicu. „Idemo.“

Klara hvata Sajmona za ruku. On još drži onu vrećicu, koja je puna isto kao kad su došli.

„Trebalo je da joj platiš“, kaže Varja.

„Zaboravio sam“, odgovara Sajmon.

„Ona ne zaslužuje naš novac.“ Danijel podbočen stoji na trotoaru. „Hajde!“

Na povratku kući niko ne progovara ni reč. Varja se nikad nije osećala toliko udaljeno od njih. Za večerom mrljavi junetinu, a Sajmon ne jede ništa.

„Šta ti je, srećo?“ , pita ga Gerti.

„Nisam gladan.“

„Zašto?“

Sajmon sleže ramenima. Od svetlosti lustera njegove plave kovrdže izgledaju kao da su bele.

„Jedi to što ti je majka spremila“, kaže Sol.

Sajmon odbija. Stavlja šake pod zadnjicu.

„Šta je bilo, je li?“, pita Gerti i cokće, izvijajući jednu obrvu. „Nije dovoljno dobro za tebe?“

„Ostavite ga na miru.“ Klara se naginje da razbaruši Sajmonu kosu, ali on se naglo trzne i odmakne se od stola uz škripu stolice.

„Mrzim vas!“, viče i ustaje. „Ja! Mrzim! Sve vas!“

„Sajmone“, kaže Sol, pa i sâm ustane. Još je u odelu koje je nosio na poslu. Kosa mu je proređena, svetlija od Gertine, plava s neobičnim bakarnim odsjajem. „Ne možeš tako da razgovaraš s porodicom.“

Ne snalazi se u toj ulozi. Uvek je Gerti bila zadužena za disciplinu. Ali ona sad samo preneraženo bulji.

„E baš mogu“, odgovara mu Sajmon, iznenađen sopstvenim rečima.

I DEO

Igraćeš, dečko

1978–1982.

Sajmon

1.

U trenutku Solove smrti Sajmon je na času fizike, crta koncentrične krugove koji predstavljaju ljuske elektronskog oмотача, ali to uopšte ne dopire do njega. Škola mu zbog većitog sanjarenja i disleksije nikad nije išla od ruke, a smisao elektronskih ljuski – orbita po kojima se kreću elektroni oko jezgra – potpuno mu je nedokučiv. U tom trenutku njegov otac se na povratku s ručka presamićuje na pešačkom prelazu u Brumstritu. Taksi koči u mestu i počinje da trubi. Sol pada na kolena dok mu krv napušta srce. Sajmonu njegova smrt nije ništa jasnija od prelaska elektrona s jednog atoma na drugi – u jednom trenutku je tu, a u sledećem ga nema više.

Varja dolazi automobilom s Vasara, a Danijel s Državnog univerziteta u Bingamtonu. Ni oni ne mogu to da shvate. Da, Sol je bio pod stresom, ali najteži trenuci u istoriji grada – fiskalna kriza, zamračenje – konačno su bili iza njih. Sindikati su spasili grad od bankrota i Njujork je bio na putu da ponovo stane na noge. Varja je u bolnici pitala kako su protekli poslednji trenuci njenog oca. Da li se mučio? Vrlo kratko, odgovorila joj je medicinska sestra. Da li je nešto rekao? Niko ništa nije čuo. To njegovoj ženi i deci ne treba da predstavlja iznenađenje jer su bili navikli na njegovu ćutljivost, ali Sajmon se oseća prevareno, kao da mu je neko ukrao poslednju uspomenu na oca, koji je i mrtav ostao čvrsto stisnutih usana kao kad je bio živ.

Pošto je sutradan bio šabat, sahranu su morali da pomere za nedelju. Okupili su se u Kongregaciji Tiferet Izrael, konzervativnoj sinagogi čiji je Sol bio član i donator. Na ulazu rabin Haim pruža svakom od Goldovih makaze za krije.

„Ne, neću to da radim“, kaže Gerti, kojoj moraju da objasne svaki korak pogreba kao da je vode kroz carinsku proceduru zemlje koju nikad nije nameravala da poseti. Obukla je elegantnu haljinu koju joj je Sol sašio 1962, od čvrstog pamuka, strukiranu, s kopčanjem na grudima i pojasom na vezivanje. „Ne možete me naterati“, dodaje sevajući pogledom ka rabinu i svojoj deci, koja sva do jednog poslušno rasecaju svoju odeću iznad srca. Iako joj rabin objašnjava kako je na to ne primorava on, nego Bog, izgleda da je ni Bog ne može naterati. Na kraju daje Gerti crnu traku da nju preseče, nakon čega se ona slavo-dobitno vraća na svoje mesto.

Sajmon nikad nije voleo tu da dolazi. Kad je bio mali, mislio je da je sinagoga, onako turobna, sva od tamnog kamena i me-mljiva, sigurno ukleta. A službe su bile još gore. Nemo obožavanje bez kraja i konca, usrdne molitve za preporod Siona. Sajmon staje kraj zatvorenog sanduka, oseća strujanje vazduha kroz prorez na košulji, i najednom shvata da više nikada neće videti očevo lice. Zamišlja Solov odsutan pogled i stidljiv, gotovo ženstven osmeh. Rabin Haim govori kako je Sol bio veliki čovek, čestit i nepokolebljiv, ali Sajmon ga je uvek doživljavao kao uljudnog i povučenog, nekog ko se kloni sukoba i nevolja, nekoga toliko lišenog strasti da je pravo čudo što je zaprosio Gerti, budući da nju, onako ambicioznu i sklonu naglim promenama raspoloženja, niko ne bi video kao mudar izbor.

Posle službe odlaze za nosačima sanduka na groblje Maunt Hebron, gde su sahranjeni Solovi roditelji. Obe sestre plaču – Varja tiho, Klara na sav glas kao i njihova majka – dok Danijel izgleda kao da je priseban samo zbog zbunjenosti i osećaja obaveze. A Sajmon prosto ne može da zaplače, čak ni dok spuštaju sanduk u raku. Oseća jedino gubitak, ali ne gubitak

oca kakvog je znao, nego čoveka kakav je Sol mogao da bude. Za večerom su sedeli svaki na svom kraju stola, izgubljeni u nekim svojim mislima. Uvek je bilo zbunjujuće kad jedan podigne pogled i uhvati pogled onog drugog, što bi, iako potpuno slučajno, na trenutak povezalo njihove zasebne svetove poput spona pre nego što neko prvi spusti pogled.

A sad je ta spona nestala. Ma koliko bio uzdržan, Sol je svakom u porodici dozvolio da sâm izabere svoju ulogu. On je bio hranitelj, Gerti komandant, Varja poslušno najstarije dete, Sajmon neopterećeno najmlađe. Ako je telo njihovog oca – s holesterolom nižim od Gertinog i srcem, u najmanju ruku, u dobrom stanju – prosto otkazalo, šta još može krenuti naopako? Koji još zakoni mogu da se izvitopere? Varja se krije na svom ležaju. Danijelu je tek dvadeset godina, nije ni dečak ni muškarac, ali ipak dočekuje goste, iznosi hranu i vodi molitvu na hebrejskom. Klara, čiji je deo sobe ubedljivo najneuredniji, riba kuhinju dok je mišice ne zabole. A Sajmon se stara o Gerti.

To nije uobičajeno, budući da je ona njega oduvek tetošila više nego ostale. Nekad je želela da bude intelektualka. Ležala je kraj fontane u parku Vašington skver i čitala Kafku, Ničea i Prusta. Ali u devetnaestoj je upoznala Sola, koji je posle srednje škole počeo da radi kod oca, a dvadesetu je dočekala trudna. Iako je imala stipendiju, ubrzo je odustala od studija na Njujorškom univerzitetu i preselila se u stan svega nekoliko ulica od *Goldovog krojačkog salona*, koji će Sol naslediti kad mu se roditelji penzionišu i pređu u Kju Gardens Hills.

Nedugo nakon što se rodila Varja – mnogo pre nego što je Sol, na svoju sramotu, mislio da će biti nužno – Gerti se zaposlila kao recepcionistkinja u jednoj advokatskoj kancelariji. Nastavila je da uveče bude njihov neumoljivi vojskovođa, ali je svakog jutra nakon što obuče haljinu, nanese na usne ruž iz valjkaste kutijice i ostavi decu kod gospođe Almendinger izlazila iz zgrade osećajući se poletnije nego ikada. Ali kad se rodio Sajmon, Gerti je ostala kod kuće devet meseci umesto pet, a

onda se to produžilo na godinu i po dana. Svuda ga je vodila sa sobom. Na njega se nije grubo brečala kad zaplače, nego ga je ljuljuškala i pevala mu kao da već čezne za iskustvom od kog je uvek zazirala jer je bila svesna da se nikad više neće ponoviti. Malo posle Sajmonovog rođenja, dok je Sol bio na poslu, otišla je kod lekara i vratila se s bočicom pilula – na nalepnici je pisalo da se zovu *enovid*¹ – koju je držala u zadnjem delu svoje fioke s vešom.

„Saj-mo-ne!“ doziva ga sada dugim i dubokim mukanjem sličnim zvuku roga za maglu. „Dodaj mi to“, kaže ponekad dok leži u krevetu i pokazuje ka jastučetu koje joj je tik do nogu. Ili niskim, zloslutnim tonom: „Otvorila mi se rana od ovalikog ležanja“, na šta Sajmon, iako se u sebi gadi, pregleda njenu mešnatu petu i kaže: „Nije to *rana*, mama, nego običan plik.“ Ali ona je već zaboravila na to, traži mu da joj donese kadiš, ili ribu ili čokoladne bombone s tanjira koji im je rabin Haim doneo za šivu.²

Sajmon bi možda pomislio da Gerti uživa u tome što mu komanduje kad ne bi znao da ona plače svake noći – prigušeno da je deca ne čuju, ali on je čuje – i da je nije video sklupčanu na krevetu koji je dve decenije delila sa Solom, poput devojčurka kakav je bila u vreme kad ga je upoznala. Iznenadila ga je njena predanost tokom šive budući da je Gerti oduvek verovala u praznoverice više nego u ijednog boga. To je žena koja uvek triput pljućne kad prolazi pogrebna povorka, koja baca so preko ramena kad se slanik preturi i koja nikad nije prošla pored groblja kad je bila trudna, zbog čega je cela porodica od 1956. do 1962. morala da trpi zbog vozikanja zaobilaznim putevima. Svakog petka je otpočinjala šabat krajnje trpeljivo, kao da je to neki gost kome jedva čeka da vidi leđa. Ali te nedelje

---

1 Pilule za kontracepciju. (Prim. prev.)

2 Šiva – kod Jevreja prva nedelja žalosti posle pogreba, tokom koje prijatelji i rodbina posećuju pokojnikovu porodicu i donose tanjire ili korpe pune različitih poslastica kako bi im ublažili bol. (Prim. prev.)

se nijednom nije našminkala. Uzdržava se od nakita i kožne obuće. I kao da pokušava da se iskupi jer je odbila krije, ne skida onu crnu haljinu ni danju ni noću, uopšte ne obraćajući pažnju na skorele mrlje od moče na boku. Pošto Goldovi nemaju nijednu drvenu stolicu u kući, ona sedi na podu dok izgovara Kadiš, a pokušava čak i da čita Knjigu o Jovu škiljeći dok drži Tanah tik ispred nosa. Kad spusti knjigu, izgleda izbezumljeno i pogubljeno, kao dete koje ne zna gde su mu roditelji. Tad počinje da priziva – „Saj-mo-*neee!*“ – i da traži nešto konkretno, sveže voće ili patišpanj, da se prozor otvori jer je zagušljivo ili da se zatvori jer vuče promaja, ćebe, ubrus, sveću.

Kad se okupi dovoljno gostiju za minjan,³ Sajmon joj pomaže da obuče čistu haljinu i nazuje papuče, a onda se preda molitvi. Pridružuju im se Solovi dugogodišnji radnici – knjigovođe, krojačice, modelari, prodavci, kao i njegov mlađi ortak, Artur Milavec, mršavi tridesetdvogodišnjak kukastog nosa.

Sajmon je kao dečak obožavao da odlazi u očev salon. Knjigovođe su mu davale spajalice da se igra, ili otpatke od tkanina, a on je bio ponosan jer je Solov mali, pošto se po predusretljivosti s kojom su se prema njemu ophodili i po prostranoj kancelariji s velikim prozorima videlo da je Sol neko važan. Cupkao je Sajmona na kolenu dok mu je pokazivao kako se kroji i šije. Kasnije je Sajmon odlazio s njim u stovarišta metraže, gde je Sol birao svilu i štofove koji će biti u modi sledeće sezone, a odatle u Saks Petu *aveniju*, gde je naručivao najnovije modele kako bi mogao u svom salonu da pravi kopije. Uvek je puštao Sajmona da ostane i posle radnog vremena i gleda muškarce kako se kartaju ili u Solovoj kancelariji puše cigare i razgovaraju o štrajku prosvetnih radnika, štrajku đubretara, Sueckom kanalu ili Jomkipurskom ratu.

A za sve to vreme nešto je polako raslo i nadvijalo se nad Sajmonom, sve do trenutka kad je morao da se suoči s tim

---

3 Minjan – molitveni kvorum od deset punoletnih muškaraca. (Prim. prev.)

zastašujućim, veličanstvenim obličjem, svojom budućnošću. Danijel je oduvek želeo da bude lekar, zbog čega je sve spalo na drugog sina, Sajmona, kome je bilo tesno i neudobno i u sopstvenoj koži, a kamoli u odelu na dvoredno zakopčavanje. Do puberteta mu je ženske odeće već bilo preko glave, a od štofova su ga podilazili žmarci. Smetala mu je Solova uzdržana pažnja i znao je da će to trajati samo dok on ne napusti porodični posao, ako je tako nešto uopšte moguće. Nije krio gnušanje prema Arturu, koji je Solu uvek povlađivao a prema Sajmonu se ophodio kao da je korisno psetance. Ali više od svega mučilo ga je nešto zbunjujuće – to što je Solu salon bio pravi dom i što su ga radnici poznavali bolje čak i od njegove rođene dece.

Artur je danas doneo tri tanjira đakonija i poslužavnik pun dimljene ribe. Savija svoj vrat, dugačak kao u labuda, kako bi poljubio Gerti u obraz.

„Šta da radimo, Arture?“, pita ona lica zarivenog u njegov sako.

„Ovo je strašno“, kaže on. „Grozno.“

Njegova ramena i stakla naočara s crnim ramovima orošena su kapima prolećne kiše, ali pogled mu je oštar.

„Bogu hvala što si ti tu. I Sajmon“, kaže Gerti.

Poslednje noći šive, nakon što je Gerti zaspala, braća i sestre odlaze na tavan. Umorni su i iscrpljeni, zamućenih očiju, s podočnjacima i grčem u stomaku. Šok još nije prošao. Sajmonu se čini da nikad neće ni proći. Danijel i Varja sedaju na narandžasti kauč kome punjenje viri iz naslona za ruke. Klara zauzima otoman presvučen pačvorkom, koji je nekad pripadao pokojnoj gospođi Blumenstajn. Naliva burbon u četiri okrnjene šoljice. Sajmon pogrbljeno sedi skrštenih nogu na podu i prstom meša tečnost boje ćilibara.

„Pa, kakav je plan?“, pita, gledajući Danijela i Varju. „Odlazite sutra?“